

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
ІНСТИТУТ СПЕЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ НАПН УКРАЇНИ**

**ПРОГРАМИ З КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИТКОВОЇ РОБОТИ ДЛЯ  
ПІДГОТОВЧИХ, 1-4 КЛАСІВ СПЕЦІАЛЬНИХ  
ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ДЛЯ СЛПНИХ  
ДІТЕЙ ТА ДІТЕЙ ЗІ ЗНИЖЕНИМ ЗОРОМ**

**«КОРЕКЦІЯ РОЗВИТКУ»**

**Укладач:**

**Ю. В. Сулейманова**, вчитель початкових класів Харківського спеціального навчально-виховного комплексу ім. В. Г. Короленка, спеціаліст вищої категорії

**Харків - 2016**

## Пояснювальна записка

В умовах реформування організаційних форм і змісту освіти дітей з глибокими порушеннями зору, що відбувається на сучасному етапі одночасно з реформуванням національної системи освіти в цілому, принципово змінюються методологічні підходи до структурування і добору змісту шкільного навчання цієї категорії дітей. Освіта осіб із зоровою депривацією має забезпечувати інвалідові за зором можливість брати участь у трудовому та соціальному житті, а також здобувати знання й уміння, необхідні для цього.

Відповідно до цього **головною метою освіти** дітей із порушеннями зору визначено досягнення ними потенційно можливого рівня освіченості та формування компенсаторних способів діяльності з корекцією порушень вторинного характеру, щоб забезпечити їх оптимальну інтеграцію в соціум. Реалізація цієї мети базується на врахуванні вікових особливостей дітей. Маються на увазі й ті особливості, які у них виникають як вторинні внаслідок порушень зору.

Оскільки за допомогою зору дитина отримує недостатньо інформації, їй необхідно опанувати компенсаторними навичками.

Призначення компенсаторних навичок і умінь в тому, що вони допомагають долати недолік фонових умінь і навичок. Компенсаторні навички припускають використання функцій різних систем і органів замість відсутніх або порушених. Надбання і вдосконалення компенсаторних навичок у дітей з порушеннями зору дозволяє їм свідомо жити повноцінним життям. При цьому вирішальну роль грають стосунки з навколишнім світом.

Компенсаторні процеси сприяють розвитку психічних процесів молодших школярів, надають їм можливість проявляти адекватну реакцію на життєві проблеми і ситуації.

Розвиток уваги, мислення, пам'яті, волі має важливе значення для розвитку компенсаторних навичок. Дослідження психологів показали, що розвиток психічних процесів у дитини більшою мірою пов'язаний не з гостротою зору, а з цілеспрямованістю і своєчасністю проведеної роботи із створення у дітей розвиненої системи уявлень, а також роботи з розвитку і збагачення їх чуттєвого досвіду.

Компенсаторна система складається з ряду психічних утворень і процесів, які виникають в результаті формування особистості дитини.

Необхідні заходи щодо компенсації недоліків зорового сприйняття можуть бути різні і залежать від багатьох чинників. Це і ступінь зорового порушення, і час настання зорового дефекту, його причини, присутність і характер супутніх захворювань. На розвиток компенсаторних навичок впливає система виховання і навчання, а також організація активної самостійної діяльності дитини.

Розвиток компенсаторних навичок дітей з порушеннями зору забезпечується розвитком у них тих психічних процесів і якостей, які формують повноцінну особистість. Розвиток компенсаторних навичок буде тим успішнішим, чим краще розвинені у дитини процеси мислення, мови, сприйняття, уявлення. Крім того, дитина повинна вміти здійснювати активні розумові операції з предметами, уявні процеси оборотності - уміти уявити будь-який предмет в різних положеннях.

Для того, щоб ці якості досягли високого рівня розвитку, необхідно з перших років життя забезпечити дитині участь в активному оволодінні світом. Однією з найважливіших умов успішної компенсації є розвиток у дитини мотивації діяльності, вироблення у неї активної позиції щодо навколишнього світу.

Компенсація якого-небудь дефекту є рефлексорною діяльністю центральної нервової системи. Вироблення компенсаційних навичок стимулюється зовнішніми обставинами і ґрунтується на локалізації таких нервових процесів, що відбуваються в мозку людини, як аналіз і синтез.

В процесі компенсації на основі діяльності функціонуючих аналізаторів утворюються складні динамічні системи зв'язку. Це утворення сприяє адекватному відображенню і діяльності, які компенсують недоліки зорового сприйняття.

Для компенсації часткової сліпоти, поганого зору у дитини мають бути розвинені процеси сприйняття предметів за допомогою збережених аналізаторів. Потрібне оволодіння розвиненими рухами, наявність диференційованих і узагальнених образів уявлень про навколишній світ. Важливим є вміння дитини подумки зберігати образи і виконувати з ними уявні дії.

Важливим також є вміння визначати зв'язок між предметами, звертаючись до загальних для них властивостей і ознак. Це досить складні розумові процеси, здатні компенсувати дитині недостатній зір і дозволити їй соціально адаптуватися у навколишньому світі.

Необхідною умовою компенсації поганого зору є розвиток комунікативних навичок, у тому числі мовлення. Мовлення для дитини, що погано або взагалі не бачить, - це і засіб спілкування, і засіб компенсації відхилень. Розвиток компенсаторних навичок характеризується формуванням міцних зв'язків між нормально діючими аналізаторами, що призводить до полісенсорного сприйняття. Зорові, слухові, рухові і інші сприйняття і рухи, поступово з'єднуються в єдиній системі, дають можливість дитині реагувати на істотні для неї дії дорослих і готують до подальших самостійних дій. Пізніше відбувається виділення і диференціація ознак навколишніх предметів.

Дитина починає розрізняти у предметів окремі якості, властивості. Процес формування зв'язку слів із сприйнятими предметами супроводжується використанням мовного спілкування. Ще пізніше у дитини починають з'являтися образи і уявлення, тобто відбувається формування вміння подумки уявляти предмети як поєднання відомих ознак і зберігати ці образи в пам'яті.

Вироблення цього вміння сприяє здійсненню дитиною творчої гри, що є неодмінною умовою успішного розвитку компенсаторних навичок в ранньому шкільному віці. Без добре розвиненого мовлення соціальна адаптація дитини з порушеннями зору практично неможлива.

Таким чином, вироблення компенсаторних навичок у дітей з вадами зору є важливим засобом їх соціальної адаптації.

**Метою курсу** є опанування дитиною компенсаторними навичками і способами діяльності для взаємодії з навколишнім середовищем, використовуючи наявні знання вміння, навички, набуття самостійності та життєво важливих компетенцій для успішної подальшої інтеграції в соціум.

Досягнення зазначеної мети передбачає вирішення таких **основних завдань**:

1. розвиток готовності збережених аналізаторів до сприйняття ознак та властивостей навколишнього світу:
  - формування загальних уявлень (накопичення необхідного запасу сенсорних і предметних уявлень про оточуюче на основі збережених аналізаторів та опосередкованих предметів);
  - розвиток дрібної моторики;
  - розвиток дотикового сприйняття;
  - розвиток слухового сприйняття;
  - розвиток чуттєвого сприйняття;
  - розвиток зорового сприйняття, спираючись на залишковий зір та вербальне позначення;
2. формування (удосконалення) когнітивної діяльності (аналіз, синтез, класифікація, групування, порівняння);
3. формування (удосконалення) психічних процесів (пам'яті, мислення, уваги, сприйняття, волі, уяви, психічних станів, особистісних особливостей);
4. формування (удосконалення, попередження патології) зорової функції (офтальмотренажери, офтальмогімнастика);

##### 5. формування (удосконалення, корекцію) мовленнєвого розвитку.

Відомо, що втрачені, порушені функції організму компенсуються за рахунок інших, нормально діючих функцій. Це діє у разі порушення зорового аналізатора. Відбувається компенсація його порушених функцій за рахунок збережених аналізаторів. Компенсація порушених функцій - це складний різноманітний процес перебудови функцій організму при порушеннях або втраті якихось функцій.

Сліпа або слабозора дитина має всі можливості для високого рівня психічного розвитку і повноцінного пізнання навколишнього світу з опорою на мережу збережених аналізаторів. В умовах спеціального навчання формуються адекватні прийоми і способи використання слухового, шкірного, дотикового, нюхового, вібраційного і інших аналізаторів, що є сенсорною основою для розвитку психічних процесів. Завдяки цьому розвиваються вищі форми пізнавальної діяльності, які є провідними в компенсаторній перебудові сприйняття.

Серед сліпих і слабозорих зустрічаються діти із складними формами аномального розвитку (різними порушеннями мови, рухової сфери, зниженням слуху, дотику та ін.). Різні за характером і глибиною порушення рухової сфери, а також зниження слуху і тактильної чутливості вимагають застосування в процесі навчання і виховання індивідуальних засобів корекції. При цьому важливе значення має диференційований підхід, що враховує загальні закономірності і специфічні особливості розвитку дітей з глибоким порушенням зору і тотально сліпих дітей.

Корекція - процес подолання або послаблення порушень психічного і фізичного розвитку, обумовлених зоровою недостатністю. Відомо, що розвиток дітей з порушенням зору обумовлений єдністю біологічних і соціальних чинників і залежить від клінічної форми захворювання органів зору, від збереження слухового, рухового і шкірного аналізаторів, від рівня розвитку психічної сфери, від віку, в якому втрачений зір. А також від змісту, форм і методів навчання і виховання.

Програма базується на наступних *принципах*:

1. Єдності корекції відхилень в розвитку дитини з системною комплексною (клініко-фізіологічною, психолого-педагогічною) діагностикою її розвитку, що включає визначення як досягнень, так і порушень в цьому процесі, що дозволить прогнозувати розвиток дитини і програмувати корекційно-педагогічну роботу з нею.

2. Врахуванні специфічних особливостей розвитку дітей з глибокими порушеннями зору. Ця програма відповідає вимогам Державного стандарту початкової загальної освіти для дітей з особливими освітніми потребами. Водночас її зміст сформований з урахуванням особливостей розвитку незрячих дітей, які виявляються у сприйманні, уявленнях, мисленні, мовленні, моториці, орієнтуванні в просторі.

2. Особистісно-орієнтованому підході, здійснюваному за допомогою перерозподілу програмового змісту і темпів його вивчення, вибору форм, методів і прийомів корекційно-педагогічної підтримки розвитку дитини з порушеннями зору з урахуванням її вікових, індивідуальних (у тому числі, характеру і ступеня тяжкості зорового дефекту, способу орієнтації у навколишньому світі) особливостей. Цей принцип передбачає варіативність завдань у рамках одного змісту, можливість реалізації індивідуального підходу в дозуванні навчального і фізичного навантаження конкретної дитини залежно від особливостей її розвитку, стану зору і здоров'я, способів орієнтації у пізнанні навколишнього світу.

3. Навчанні, вихованні і розвитку дитини в традиційних для неї видах діяльності (ігрова, комунікативна, предметно-практична, мовленнєва тощо), оскільки саме в них відбувається інтелектуальний, емоційно-моральний, соціально-особистісний, вольовий розвиток дитини молодшого шкільного віку, що забезпечує активну взаємодію її з навколишнім світом (людьми, предметами, явищами, подіями) і засвоєння нею необхідних знань, умінь, норм поведінки і стосунків; при цьому особлива увага звертається на забезпечення умов до

комплексного використання різних видів діяльності, тим самим стимулюючи розвиток і створюючи сприятливі умови для формування цілісної особистості.

4. Взаємозв'язку програми з корекції розвитку із загальноосвітніми програмами, спільність їх завдань - створювати умови для формування у дитини здатності до компенсації порушення зору і подолання відхилень в її розвитку.

5. Формуванні предметно-практичної діяльності дитини з порушеннями зору (з урахуванням необхідності її інтелектуалізації) як основи для розвитку вищих психічних функцій.

6. Активізації емоційного реагування і емоційних проявів у дитини з порушеннями зору в різних видах діяльності (ігровий, соціально-побутовий, спілкуванні і ін.) з метою стимуляції її розвитку і формування емоційно-ціннісного відношення до себе, до інших людей, до "рукотворного світу", що оточує її, до природного середовища.

7. Систематичності і послідовності корекційно-педагогічної роботи, що забезпечуються певною повторюваністю і концентричністю в побудові змісту програми, що дозволить вести дитину з порушеннями зору від простого до складного в оволодінні уміннями і навичками предметно-практичної діяльності, від безпосереднього ознайомлення з властивостями предметів і явищ навколишнього світу до освоєння деякі їх істотних якостей і особливостей, до розуміння простих зв'язків і стосунків між об'єктами світу, до формування не лише одиничних, але і загальних уявлень про оточуюче.

8. Варіативності вимог до рівня засвоєння дітьми програмового матеріалу, що дозволяє дитині розвиватися у своєму індивідуальному темпі. Програма дозволяє диференціювати вимоги до рівня засвоєння дітьми програмного матеріалу, що надає дитині можливість розвиватися відповідно до індивідуальних потенційних можливостей і здібностей та попередньої підготовки. Це дозволить простежувати динаміку розвитку дитини, визначати зони її актуального і найближчого розвитку, проектувати індивідуально-групову роботу з дітьми.

9. Забезпечення умов для здійснення наступності початкової і середньої ланки системи освіти. Вирішення цієї проблеми в програмі забезпечується за рахунок відбору змісту, адекватного як особливостям психофізичного розвитку дітей з порушенням зору, так і базовим напрямкам розвитку дитини. Основою наступності також є націленість змісту програми на формування у школярів якостей особистості, необхідних для подальшої успішної навчальної діяльності, – ініціативності, самостійності, довільності, пізнавальної активності, творчих здібностей, комунікабельності, а також таких психічних процесів, як сприймання, уявлення, увага, пам'ять тощо. Усе це в сукупності є найважливішою основою для успішної інтеграції дитини в соціум.

Корекційно-розвиваюча допомога дітям відповідно до змісту програми в обов'язковому порядку припускає використання оригінальних дидактичних матеріалів, наочних посібників, тифлотехнічних засобів, що враховують особливості сприйняття сліпих і слабозорих дітей, а також створення офтальмогігієнічних умов для охорони і розвитку зору дитини (освітленість, устаткування робочого місця, дозоване зорове навантаження і ін.).

Наочні методи в процесі навчання дитини з вадами зору повинні застосовуватись з урахуванням того, що провідний спосіб сприйняття дитини визначається ступенем тяжкості її зорового дефекту, і в першу чергу, станом гостроти і кола зору (дотиковий- у тотально сліпих та із залишковим зором, зоровий- у слабозорих дітей), що необхідно як для сліпих, так і для слабозорих дотикове ознайомлення з навколишнім, що формування найбільш адекватних реальній дійсності уявлень у школярів з порушеннями зору стає можливим на бісенсорній основі (при сполученні діяльності двох аналізаторних систем) або полісенсорній основі (при сполученні діяльності трьох чи більше аналізаторних систем).

Вказані умови є необхідними компонентами спеціального розвиваючого соціального середовища, що організують життєдіяльність дітей з порушеннями зору за допомогою створення особливої соціально-психологічної атмосфери, яка ґрунтується на гармонійному поєднанні взаємовідносин дитини зі світом, що її оточує, а тому спонукає дітей бути активними і цілеспрямованими.

Програма навчального предмета розроблена на основі Державного стандарту початкової загальної освіти для дітей з особливими освітніми потребами, її зміст структурований за спірально-концентричним принципом, який передбачає неперервне розширення і поглиблення знань та повторне вивчення певних тем з метою глибшого проникнення в сутність явищ та процесів відповідно до вікових особливостей дітей.

У програмі вказано орієнтовну кількість годин на вивчення кожної теми, а також резервні години, що дає змогу педагогу самостійно збільшувати або зменшувати час на вивчення певних тем, виходячи з індивідуальних потенційних можливостей і здібностей та попередньої підготовки дітей. Успішне засвоєння матеріалу передбачає постійне закріплення сформованих навичок через різноманітні завдання і вправи, пов'язані з раніше вивченим.

З метою підтримання у дітей інтересу до навчання заняття слід проводити в ігровій формі, використовуючи посібники, іграшки та дидактичні ігри, натуральні об'єкти, доступні для сприйняття незрячими. Значне місце займають вправи з практичним змістом, екскурсії, дидактичні та сюжетно-рольові ігри з використанням інтерактивних технологій.

Оцінювання знань і вмінь учнів балами на заняттях з компенсаторного розвитку недоцільне, бо має суто індивідуальний характер. Результат оцінюється насамперед за рівнем набутої учнями компетентності, а також сформованими вміннями та навичками.

### **ПІДГОТОВЧИЙ КЛАС** **105 годин (3 год. на тиждень)**

<b>К-ть год.</b>	<b>Тема</b>	<b>Спрямованість корекційно-розвиткової роботи</b>	<b>Вправи</b>
4	Обстеження дітей. Складання діагностичних карт.	Виявлення рівня сформованості когнітивного розвитку, психічних процесів, зорової функції, мовного розвитку учнів	Вправи і завдання на виявлення рівня сформованості когнітивного розвитку, психічних процесів, зорової функції, мовного розвитку учнів
3	Школа.	Уточнення та розширення уявлень учнів про школу. Розвиток уваги, орієнтування на голос учителя. Розвиток розуміння зверненого мовлення.	Дидактичні ігри: «Мій клас», «У школі». Тексти описового характеру про школу.
8	Розвиток дрібної моторики пальців рук. Пальчикова гімнастика.	Розвиток дрібної моторики, координації рухів. Формування ручного самоконтролю. Розвиток диференційованих рухів пальців.	Вправи на розпізнавання та перебирання насіння. Ігри з пластиліном, тістом, піском, водою, м'ячами та кульками. Пальчикові ігри.

2	Розвиток зору. Офтальмотренажери. Офтальмогімнастика.	Формувати вміння долати недоліки функцій зору. Формувати вміння використовувати вправи на релаксацію очних м'язів, зняття статичної напруги, активізацію та укріплення зору.	Вправи-офтальмотренажери, масаж, «пальмінг», йога для очей, офтальмогімнастика.
8	Предмети, які нас оточують. Обстеження предметів. Правила обстеження. Способи обстеження предметів за допомогою кисті рук. Обстеження предметів на полісенсорній основі (дотик, смак, нюх, зір).	Розвиток пізнавальної активності на основі предметно-практичних та маніпуляційних дій з предметами. Розвиток вміння порівнювати предмети за певними ознаками. Попередження вербалізму уявлень. Формування уявлення про предмети навколишньої дійсності. Формування навичок сприйняття предметів пальцевим, кистьовим та долонним способами, простежуючої функції руки, координації рук. Розвиток дрібної моторики пальців. Формування вміння впізнавати й називати предмет, його призначення. Розвиток аналізуючого обстеження. Розвиток навичок опису предметів за сенсорними еталонами з опорою на предмет та по пам'яті. Формування вміння виконувати завдання за зразком. Формування вміння визначення розміру предметів, фактури матеріала на основі бісенсорного і полісенсорного сприйняття. Формування вміння використовувати уявлення про сенсорні еталони при створенні цілісного образу в процесі сприйняття об'єкта на полісенсорній основі. Формування умінь усвідомлено сприймати інструкцію, утримувати її в пам'яті, виконувати. Формування ручного самоконтролю.	Вправи на обстеження предметів долонею, пальцями. Дидактичні ігри: «Чарівна торбинка», «Що це за предмет?», «Що у тебе в портфелі?», «Впізнай за запахом».

8	<p>Ознаки і властивості предметів. Поняття про розмір. Порівняння предметів за розмірами. Групування предметів за розміром. Ознаки предметів, пов'язані з поняттям величини (довжина, ширина, висота). Способи порівняння предметів (накладання, прикладання, приставлення). Вимірювання за допомогою мірок.</p>	<p>Формування вміння визначати і розуміти розмір предмету. Формування вміння визначення розміру предметів на основі бісенсорного і полісенсорного сприйняття. Формування сенсорних еталонів. Корекція та уточнення уявлень про предмети та їх функціональне призначення. Формування та закріплення предметно-практичних навичок порівняння предметів. Формування вмінь за допомогою практичних дій порівнювати та групувати предмети за величиною, співставляти частини і деталі предмета. Розвиток дрібної моторики, тактильної чутливості рук.</p>	<p>Ігри на розвиток дотикових відчуттів: «Що довше?», «Що важче?», «Знайди предмети однакової форми», «Що це?» (розпізнавання предметів за окремими ознаками), ігри з піском, водою, пірамідками, кубиками. Ігри та вправи на сприйняття довжини, ширини, висоти предметів.</p>
5	<p>Поняття про форму. Геометричні фігури. Групування предметів за формою.</p>	<p>Формування елементарних уявлень про форму. Формування вмінь групування фігур різної форми на основі їх порівняння . Розвиток активного дотику, дій обстеження та порівняння. Формування первинних уявлень про прямокутник, трикутник та круг. Формування вміння визначати і розуміти форму предмету.</p>	<p>Ігри та вправи: «Що це за фігура?», «Розклади фігури», «Знайди місце», «Знайди схожу фігуру». Ігри з кубиками, геометричним конструктором, сортерами, рамками-вкладками, пластиліном.</p>
4	<p>Поняття про колір. Основні кольори. Розрізнення кольорів. Групування предметів за кольором.</p>	<p>Розвиток кольорового сприйняття. Формування поняття про колір, основні кольори. Формування вмінь розрізняти кольори. Формування навичок обстеження за допомогою залишкового зору.</p>	<p>Дидактичні ігри типу: «Відбери із запропонованих предмети червоного кольору», ігри з мозаїкою, пірамідками, пластиліном. Кольорові ванни- занурення у червоне, синє, жовте тощо.</p>
12	<p>Сенсорні еталони. Обстеження предметів за сенсорними еталонами (колір, розмір, форма). Виділення з групи одного чи кількох предметів за певними</p>	<p>Формування обстежувальних дій для визначення ознак предметів з одночасним мовним оформленням. Формування сенсорних еталонів як мірки для здобуття інформації про предмет. Формування свідомого використання культури дотикової роботи у процесі дій з об'єктами</p>	<p>Ігри з конструктором, сортерами, кубиками, пірамідками, пластиліном. Вправи на складання цілого з частин за зразком. Ігри типу: «Впізнай предмет», «Знайди схожі предмети», «Який предмет</p>



	сенсорними еталонами. Порівняння предметів. Спільні та відмінні ознаки. Об'єднання об'єктів у групу за спільною ознакою. Розбиття групи об'єктів на підгрупи за спільною ознакою. Зіставлення предметів за сенсорними еталонами.	навколишній дійсності. Формування вмінь розрізнення кольору, форми (впізнавання, аналітичне сприйняття- складання цілого з частин), величини, розміру, групування предметів за спільною ознакою. Формування вмінь класифікувати та узагальнювати образну інформацію. Формування умінь усвідомлено сприймати інструкцію, утримувати її в пам'яті, виконувати.	зайвий?», «Відбери предмети одного розміру (кольору, форми)», «Знайди спільне».
2	Поняття: швидко, повільно,глибоко, мілко, рано, пізно, близько, далеко.	Формування понять про просторові, часові відношення між предметами. Розвиток логічного мислення. Навчання практичної орієнтації у поняттях швидко, повільно.	Ігри та вправи, спрямовані на формування просторових понять і відношень між предметами.
10	Письмове приладдя. Шестикрапка. Ознайомлення з шестикрапкою (на моделі). Вивчення місць крапок на шестикрапці. Вправлення в утриманні пальцями грифеля. Наколювання ліній. Наколювання крапок у заданому порядку.	Формування поняття про умови завдання. Формування поняття про спосіб виконання завдання. Формування умінь усвідомлено сприймати інструкцію, утримувати її в пам'яті, виконувати. Тренування точних координованих рухів кисті руки та пальців. Формування вміння здійснювати самоконтроль власних рухів. Формування поняття про оцінювання результату виконаної роботи.	Вправи на моделі шестикрапки. Ліплення з пластиліну. Вправи на утримання пальцями грифеля. Вправи на наколювання крапок, ліній.
5	Пори року. Осінь. Осінні місяці. Зима. Зимові місяці. Весна. Весняні місяці. Літо. Літні місяці.	Розширення уявлень про навколишній світ. Уточнення уявлень про пори року, місяці. Уточнення та систематизація знань про основні ознаки кожної пори року. Виховання любові до рідної природи.	Слухання казок, віршів, оповідань, пісень про пори року і місяці. Словесне малювання. Виконання аплікацій з природного матеріалу, пластиліну.

4	Тиждень. Дні тижня. Доба. Частина доби.	Формування елементарних знань про співвідношення одиниць часу. Формування вміння розрізняти частини доби, дні тижня.	Дидактичні ігри: «День і ніч», «Сова».
6	Овочі. Фрукти. Ягоди. Розрізнення овочів, фруктів, ягід за смаком та запахом.	Формування вмінь розрізняти ягоди, овочі, фрукти. Формування дій спільного використання дотику і залишкового зору, а також використання інших збережених аналізаторів при обстеженні предметів (обстеження на полісенсорній основі)	Вправи на співвіднесення, групування предметів за приналежністю. Дидактичні ігри: «Опиши мене», «Як я зросла?», «Впізнай за описом (смаком, запахом)». Робота з планом-городом.
6	Рослини. Древа. Кущі. Трави. Квіти. Схематичне зображення квітки. Складання опису квітки.	Розширення уявлень про навколишній світ. Формування вмінь розрізняти дерева, кущі, трав'янисті рослини, їх частини, спільні та відмінні ознаки. Формування дії співвіднесення рослин за суттєвими розпізнавальними ознаками. Виховання любові до рідної природи. Розвиток вмінь обстеження, порівняння, опису, розповіді, промовляння своїх дій. Формування вміння схематично зображувати квітку. Формування вмінь співвіднесення натуральних об'єктів із графічними зображеннями.	Вправи на співвіднесення, групування предметів за приналежністю. Дидактичні ігри: «Яка сушня у квітки?», «Відгадай за описом». Робота з гербарієм, рельєфними малюнками, штучними та натуральними квітами.
10	Тварини. Свійські тварини. Дикі тварини. Звуки, які видають тварини. Екскурсія на тваринницьку ферму. Екскурсія до зоопарку. Порівняння тварин за сенсорними еталонами. Складання опису тварини.	Розширення уявлень про навколишній світ. Формування уявлень про тварин, їх зовнішній вигляд, суттєві ознаки. Формування уявлень про диких і свійських тварин, їх спільні та відмінні ознаки. Виховання любові до рідної природи. Формування вмінь порівняння, групування тварин за сенсорними еталонами. Розвиток вмінь обстеження, опису, розповіді, промовляння своїх дій.	Обстеження чукул тварин, іграшок, читання рельєфних малюнків та зображень тварин. Слухання аудіозаписів звуків, які видають тварини, казок про тварин. Перегляд наукових відеофільмів, мультфільмів про тварин. Ліплення з пластиліну, малювання тварин, словесне малювання. Ігри на перевтілення. Зоологічне лото.

5	Птахи. Звуки, які видають птахи. Птахи нашої місцевості. Порівняння птахів за сенсорними еталонами. Складання опису птаха.	Розширення уявлень про навколишній світ. Формування уявлень про птахів, їх зовнішній вигляд та особливості будови тіла. Формування вмінь порівняння, групування птахів за сенсорними еталонами. Розвиток вмінь обстеження, опису, розповіді, промовляння своїх дій. Виховання любові до рідної природи.	Обстеження чучел птахів, іграшок, читання рельєфних малюнків та зображень птахів. Слухання аудіозаписів звуків, які видають птахи, казок, оповідань, наукових статей про птахів.  Перегляд наукових відеофільмів, мультфільмів про птахів. Ліплення з пластиліну, малювання птахів, словесне малювання. Ігри на перевтілення.
2	Резерв		

**На кінець навчального року учні повинні:**

- розуміти звернене мовлення, усвідомлено сприймати інструкцію, утримувати її в пам'яті, виконувати;
- знати про добові та сезонні зміни у природі, причини їх періодичності;
- називати пору року, встановлювати послідовність сезонних змін в природі, характеризувати ознаки, називати час доби, день тижня і встановлювати їх послідовність;
- мати уявлення про цілісність природи;
- встановлювати послідовність подій в часі;
- обстежувати предмети (за допомогою вчителя) на полісенсорній основі;
- описувати основні якості і властивості предмета (колір, величину, форму, характер поверхні, фактуру тощо);
- уміти співвідносити предмети за кольором, розміром, формою тощо, порівнювати їх;
- уміти групувати предмети і називати групи однорідних предметів узагальнюючим словом;
- уміти описувати предмет за всіма сенсорними еталонами;
- уміти орієнтуватися в предметах найближчого оточення, використовувати предмети за призначенням в практичній діяльності;
- розпізнавати й називати (за допомогою вчителя) прості геометричні фігури, основні складові частини будови птахів, тварин;
- розрізняти ягоди, овочі, фрукти, дерева, кущі, трав'янисті рослини, їх частини, спільні та відмінні ознаки;
- розрізняти, порівнювати, описувати, тварин, птахів, усвідомлювати їх значення в природі;
- відтворювати форму об'єктів конструктивним способом ліплення (складання цілого з частин);
- складати висловлювання описового характеру.

**1 КЛАС**  
**105 годин (3 год. на тиждень)**

<b>К-ть год.</b>	<b>Тема</b>	<b>Спрямованість корекційно-розвиткової роботи</b>	<b>Вправи</b>
4	Обстеження дітей. Складання діагностичних карт.	Виявлення рівня сформованості когнітивного розвитку, психічних процесів, зорової функції, мовного розвитку учнів.	Вправи і завдання на виявлення рівня сформованості когнітивного розвитку, психічних процесів, зорової функції, мовного розвитку учнів.
6	Розвиток дрібної моторики пальців рук. Пальчикова гімнастика.	Розвиток дрібної моторики, координації рухів. Формування ручного самоконтролю. Розвиток диференційованих рухів пальців.	Вправи на перебирання, сортування насіння, круп. Ліплення з пластиліну, глини, тіста. Вправи пальчикової гімнастики. Пальчикові ігри.
4	Шестикрапка.	Тренування точних координованих рухів кисті руки та пальців. Формування вміння здійснювати самоконтроль власних рухів. Формування поняття про оцінювання результату виконаної роботи.	Вправи на наколювання крапок у заданому порядку. Графічні диктанти.
2	Просторові поняття (праворуч, ліворуч, попереду, позаду тощо).	Розвиток навичок виділення просторових відношень предметів та об'єктів оточуючого з опорою на збережені органи відчуттів. Формування навичок просторового орієнтування відносно себе, визначення просторових відношень між предметами оточуючого. Розвиток початкових просторових уявлень. Попередження вербалізму просторових уявлень. Розвиток описового, коментуючого мовлення. Виховання самостійності, пізнавальних інтересів.	Вправи та ігри на розміщення предметів на площині та у просторі. Ігри з конструктором, мозаїкою.
8	Ознаки і властивості предметів. Поняття про розмір предмета. Поняття про форму предмета. Групування предметів за розміром та	Формування, конкретизація уявлень про предмети навколишньої дійсності, усунування узагальненості раніше сформованих уявлень. Формування геометричних понять та уявлень.	Ігри з пірамідками, рамками-вкладками, сортерами, геометричним конструктором. Вправи на групування предметів,

	<p>формою. Геометричні фігури. Моделювання за зразком.</p>	<p>Конкретизація уявлень про геометричні фігури. Усунення вербалізму уявлень про геометричні фігури. Формування вмінь виділяти деталі форми, що різняться. Формування вмінь виділяти в об'єкті складної форми прості фігури та, використовуючи їх, моделювати нові форми. Розвиток описового, коментуючого мовлення.</p>	<p>нанизування намистин. Ігри та вправи на впізнання: «Впізнай предмет за контуром», «Впізнай фігуру», «Впізнай предмет за деталями», «Чого не вистачає у предмета?».</p>
5	<p>Обстеження предметів за допомогою кисті рук. Дії за інструкцією. Способи обстеження предметів за допомогою кисті рук. Обстеження предметів на полісенсорній основі (смак, нюх, дотик, зір). Обстеження предметів за сенсорними еталонами(колір, розмір, форма, величина, вага).</p>	<p>Формування навичок обстеження натуральних об'єктів, муляжів, рельєфних малюнків за допомогою кисті рук. Формування свідомого використання культури дотикової роботи у процесі дій з об'єктами навколишньої дійсності. Розвиток дрібної моторики, координації рухів. Формування умінь усвідомлено сприймати інструкцію, утримувати її в пам'яті, виконувати. Формування вміння виконувати завдання за зразком.</p>	<p>Вправи та ігри на обстеження предметів, муляжів, рельєфних малюнків. Ігри з використанням муляжів та натуральних об'єктів. Дидактичні ігри: «Впізнай предмет», «Що це?», «Опиши предмет».</p>
3	<p>Групування предметів за певними ознаками. Зіставлення предметів за сенсорними еталонами.</p>	<p>Формування обстежувальних дій для визначення ознак предметів з одночасним мовним оформленням.  Формування сенсорних еталонів як мірки для здобуття інформації про предмет. Формування свідомого використання культури дотикової роботи у процесі дій з об'єктами навколишньої дійсності. Формування вмінь групування предметів за певними ознаками. Формування вмінь класифікувати та узагальнювати образну інформацію. Розвиток описового, коментуючого мовлення.</p>	<p>Вправи та ігри з предметами найближчого оточення (групування предметів за певними ознаками, зіставлення предметів за сенсорними еталонами).</p>
6	<p>Звуки. Поняття шум, звук, голосно, тихо. Прийоми і методи обстеження предметів за допомогою слуху.</p>	<p>Формувати вміння розрізняти силу звуку (тихо-голосно) залежно від сили дії на предмет. Формувати вміння знаходити місце положення предмету за його звучанням.</p>	<p>Дидактичні ігри: «Слухаємо вулицю», «Впізнай за голосом», «Що так звучить?»</p>

	Звуки навколишньої дійсності. Розпізнавання звуків навколишньої дійсності. Упізнавання та локалізація в просторі звуків.		
3	Запахи. Різноманіття запахів, що нас оточують.  Прийоми та методи обстеження предметів за допомогою нюху.	Формування розуміння того, що предмети мають різні запахи.  Формування вміння розрізняти запахи, які зустрічаються в побуті та навколишньому просторі та локалізувати їх. Формування вмінь обстеження предметів за допомогою нюху.	Дидактичні ігри: «Що так пахне?», «Впізнай за запахом».
3	Колір. Основні кольори. Розвиток зору. Офтальмотренажери. Офтальмогімнастика.	Формування вміння долати недоліки функцій зору. Формування вміння використовувати вправи на релаксацію очних м'язів, зняття статичної напруги, активізацію та укріплення зору.	Ліплення та малювання веселки. Вправи-офтальмотренажери, масаж, «пальмінг», йога для очей, офтальмогімнастика.
1	Температурні відчуття: холодне, гаряче, тепле.	Формування температурних понять. Розвиток температурних відчуттів під час дотикового сприйняття.	Вправи та ігри, які сприяють розвитку м'язових, шкірних відчуттів. Вправи з розпізнавання температурних ознак предметів.
2	Смаки. Смакові відчуття. Поняття солодке, солоне, кисле, гірке.	Формування понять солодке, солоне, кисле, гірке. Розвиток смакових відчуттів.	Дидактичні ігри: «Який це має смак?», «Хто більше назве продуктів солодких (кислих, солоних) на смак», «Відбери із запропонованих продуктів солодкі (кислі, гіркі, солоні)».
11	Міміка. Пантоміміка. Жести. Настрій. Емоції. Робота зі схематичним зображенням обличчя. Робота з масками, які відображають настрої та емоційний стан людини. Мімічне відтворення різноманітних емоційних станів. Визначення за інтонацією голосу	Формування вмінь управляти своїми емоціями за допомогою релаксаційних вправ. Визначення різних видів міміки з допомогою масок. Формування правильного положення м'язів обличчя під час усмішки, суму, здивування, незадоволення. Розвиток описового, коментуючого мовлення. Подолання амімічності.	Дидактичні ігри: «Радість», «Царівна Несміяна», «Чарівна хустинка» (зіграй роль бабусі, метелика квітки тощо), «Море хвилюється». Релаксаційні вправи. Інсценування казок, ситуацій. Вправи на виконання жестів. Моделювання життєвих ситуацій:

	<p>настрою людини.          Пози. Постава. Пластика.          Основи мистецтва перевтілення.          Загальноприйняті жести.</p>		<p>зустріч гостей, прощання з другом,          привітання рідних.          Мімічна гімнастика.          Прослуховування та інсценування          казок з використанням масок.          Створення „живих” картин,          інсценізація кадрів мультфільмів.</p>
7	<p>Овочі. Фрукти. Ягоди.          Розрізнення овочів, фруктів, ягід за          смаком та запахом.</p>	<p>Формування вмінь розрізняти ягоди, овочі, фрукти, їх          основні ознаки.          Формування дій спільного використання дотику і          залишкового зору, а також використання інших          збережених аналізаторів при обстеженні предметів.</p>	<p>Дидактичні ігри: «Впізнай за смаком          (запахом)».          Обстеження натуральних об’єктів,          муляжів.          Вправи на співвіднесення, групування          об’єктів за приналежністю.</p>
20	<p>Рослини. Будова рослин. Органи          рослин: корінь, стебло, листки,          квітки, плоди.          Різноманітність рослин: дерева,          кущі, трав’янисті рослини, їх          відмінності.          Листяні рослини. Хвойні рослини.          Дикорослі рослини. Культурні          рослини.          Овочеві рослини. Плодово-ягідні          рослини.          Зернові рослини          Кімнатні рослини, їх          різноманітність.          Значення кімнатних рослин. Правила          догляду за кімнатними рослинами.          Вирощування кімнатних рослин.          Лікарські рослини рідного краю.          Лікувальні властивості рослин.          Що таке Червона книга.          Червонокнижні рослини нашого          краю.</p>	<p>Формування вмінь розрізняти (три і більше видів)          дерева, кущі, трав’янисті рослини.          Формування уявлень про будову і органи рослин,          функції їх окремих частин, наявність певних умов для          їх росту, значення рослин у природі.          Формування видових і родових понять.          Формування дій спільного використання дотику і          залишкового зору, а також використання інших          збережених аналізаторів при обстеженні предметів          (обстеження на полісенсорній основі).          Розвиток описового, коментуючого мовлення.</p>	<p>Вправи на співвіднесення, групування          предметів за приналежністю.          Робота з гербарієм, рельєфними          малюнками, штучними та          натуральними квітами.          Ботанічне лото.          Екскурсія до лісу, саду, городу.</p>

	Різноманіття рослин в природі. Ліс. Листяні і хвойні ліси. Рослини лісу.		
6	Тварини. Групи тварин. Тварини, які живуть у дикій природі. Свійські тварини. Значення свійських тварин для людини. Тварини рідного краю.	Формування уявлення про життя диких тварин і свійських у різні пори року, зовнішній вигляд та істотні ознаки, особливості пристосування до умов середовища, значення для людини. Формування видових і родових понять. Формування вмінь обстеження, опису, розповіді, промовляння своїх дій. Формування дій обстеження на полісенсорній основі.	Обстеження чучел тварин, іграшок, читання рельєфних малюнків та зображень тварин. Слухання аудіозаписів звуків, які видають тварини, казок, оповідань, наукових статей про тварин. Перегляд наукових відеофільмів, мультфільмів про тварин. Ліплення з пластиліну, малювання тварин. Ігри на перевтілення.
4	Птахи, їх різноманіття. Зовнішній вигляд птахів. Осілі і перелітні птахи. Значення птахів для природи.	Формування вміння розпізнавати птахів, знайомити з тим, чим і як вони живляться, де живуть, як пересуваються. Формування уявлення про життя птахів, їх зовнішній вигляд та суттєві ознаки. Формування видових і родових понять. Формування вмінь обстеження, опису, розповіді, промовляння своїх дій. Формування дій обстеження на полісенсорній основі.	Обстеження чучел птахів, іграшок, читання рельєфних малюнків та зображень птахів. Слухання аудіозаписів звуків, які видають птахи, казок, оповідань, наукових статей про птахів. Перегляд наукових відеофільмів, мультфільмів про птахів. Ліплення з пластиліну, малювання птахів, словесне малювання. Ігри на перевтілення. Зоологічне лото.
8	Звірі, їх різноманіття. Зовнішній вигляд звірів. Різновиди котів. Різновиди собак. Догляд за домашніми тваринами. Тварини лісу. Різноманіття тварин у природі.	Формування уявлення про життя звірів, їх зовнішній вигляд та суттєві ознаки. Формувати уявлення про різновиди котів і собак, правила догляду за ними. Формування вмінь обстеження, опису, розповіді, промовляння своїх дій. Формування видових і родових понять. Формування дій спільного використання дотику і залишкового зору, а також використання інших	Обстеження чучел звірів, іграшок, читання рельєфних малюнків та зображень звірів. Слухання аудіозаписів звуків, які видають тварини, казок, оповідань про звірів. Перегляд відеофільмів, мультфільмів про звірів. Ліплення з пластиліну, малювання



		збережених аналізаторів при обстеженні предметів (обстеження на полісенсорній основі).	звірів, словесне малювання. Ігри на перевтілення. Зоологічне лото.
2	Резерв		

**На кінець навчального року учні повинні:**

- уміти утримувати в пам'яті треступеневу інструкцію, виконувати послідовно кожну дію, здійснюючи самоконтроль;
- уміти виконувати завдання за зразком;
- уміти обстежувати та описувати предмет за всіма сенсорними еталонами;
- уміти групувати предмети за певними ознаками, зіставляти предмети за сенсорними еталонами, промовляти свої дії;
- уміти орієнтуватися в предметах найближчого оточення, розрізняти близькі предмети, що становлять видові поняття, використовувати предмети за призначенням в практичній діяльності;
- розпізнавати й називати прості геометричні фігури, основні складові частини будови рослин, птахів, тварин;
- розрізняти ягоди, овочі, фрукти, дерева, кущі, трав'янисті рослини, їх частини, спільні та відмінні ознаки;
- розрізняти, порівнювати, групувати, описувати рослини, тварин, птахів, усвідомлювати їх значення в природі;
- уміти визначати (за допомогою вчителя) видові і родові поняття;
- уміти оперувати поняттями в самостійній діяльності;
- складати (за допомогою вчителя) тексти описового характеру;
- намагатися моделювати за зразком;
- намагатися управляти своїми емоціями за допомогою релаксаційних вправ;
- уміти використовувати вправи на релаксацію очних м'язів, зняття статичної напруги, активізацію та укріплення зору.

**2 клас**

**140 годин (4 год. на тиждень)**

К-ть год.	Тема	Спрямованість корекційно-розвиткової роботи	Вправи
4	Обстеження дітей. Складання діагностичних карт.	Виявлення рівня сформованості когнітивного розвитку, психічних процесів, зорової функції, мовного розвитку учнів.	Вправи і завдання на виявлення рівня сформованості когнітивного розвитку, психічних процесів, зорової функції, мовного розвитку учнів.
4	Розвиток дрібної моторики. Пальчикова гімнастика.	Розвиток дрібної моторики, координації рухів. Формування ручного самоконтролю. Розвиток диференційованих рухів пальців.	Вправи на перебирання, сортування насіння, круп. Ліплення з пластиліну. Вправи пальчикової гімнастики.

			Пальчикові ігри.
2	Розвиток зору. Офтальмотренажери. Офтальмогімнастика.	Формувати вміння долати недоліки функцій зору, використовувати вправи на релаксацію очних м'язів, зняття статичної напруги, активізацію та укріплення зору.	Вправи-офтальмотренажери, масаж, «пальмінг», йога для очей, офтальмогімнастика.
4	Групування предметів за класифікаційними групами. Основа поділу.	Розвиток аналітико-синтетичного типу мислення, операцій порівняння, класифікації, групування, розрізнення. Формування умінь усвідомлено сприймати інструкцію, утримувати її в пам'яті, виконувати.	Дидактичні ігри на порівняння, класифікацію, групування, розрізнення.
6	Прийоми обстеження предметів та натуральних об'єктів. Алгоритм обстеження. Обстеження предметів різної модальності.	Формування свідомого використання культури дотикової роботи у процесі дій з об'єктами навколишньої дійсності. Формування умінь усвідомлено сприймати інструкцію, утримувати її в пам'яті, виконувати. Розвиток описового, коментуючого мовлення.	Вправи та ігри на обстеження предметів та натуральних об'єктів найближчого оточення.
6	Що з чого зроблено. Співвіднесення предметів з їх первинними матеріалами. Групування предметів за матеріалами.	Формування, конкретизація та вдосконалення уявлень про предмети навколишньої дійсності, усунення вербалізму, схематичності, узагальненості раніше сформованих уявлень.	Вправляння в обстеженні предметів навколишньої дійсності. Дидактичні ігри: «З чого це зроблено?», «Відбери предмети».
4	Співвіднесення предметів з їх графічним зображенням. Алгоритм читання рельєфних малюнків та пейзажних картин.	Формування вміння читати і правильно розуміти рельєфний малюнок, співвідносити його з натурою. Формування вміння працювати з натуральною та зображувальною наочністю, співставляти її. Формування умінь усвідомлено сприймати інструкцію, утримувати її в пам'яті, виконувати. Розвиток описового, коментуючого мовлення.	Читання рельєфних малюнків та пейзажних картин. Вправи на співвіднесення предметів з їх графічним зображенням.
4	Геометричні фігури.	Формування геометричних понять та уявлень. Конкретизація уявлень про геометричні фігури. Усунення вербалізму уявлень про геометричні фігури. Формування розуміння величини.	Ігри з геометричним конструктором, конструктором Лего, сортерами, рамками-вкладками. Виготовлення геометричних фігур з пластиліну, дроту, паперу.

4	Грошові одиниці. Розрізнення монет.	Формувати вміння розпізнавати грошові одиниці (монети), розкласти їх за номіналом.	Дидактичні ігри: «Магазин», «Аптека».
2	Час. Година. Хвилина. Годинник. Визначення часу за годинником.	Формування елементарних знань про співвідношення одиниць часу. Практичне ознайомлення з годинником. Формування вмінь визначати час за годинником.	Виготовлення макета годинника. Вправи і завдання на визначення часу за годинником.
8	Звуки. Запахи. Смаки. Кольори. Різноманіття звуків навколо нас. Розпізнавання звуків навколишнього світу. Розпізнавання на слух дій, які здійснює людина. Різноманіття запахів навколо нас. Приємні та неприємні запахи. Аромат. Розрізнення кольорів. Смакові відчуття.	Корекція сенсорних функцій. Формування дій спільного використання всіх органів чуттів для здобуття сенсорної інформації про предмети і об'єкти навколишньої дійсності.  Розвиток описового, коментуючого мовлення. Формування поняття про приємні та неприємні запахи. Удосконалення вмінь розрізнення кольорів та смаків.	Вправи, завдання, дидактичні ігри: «Впізнай за звуком (запахом, смаком)», «Впізнай за звуком дію». Ліплення з пластиліну, тіста.
4	Професії. Знаряддя праці. Складання тексту-міркування «Ким я хочу стати».	Формування вміння співвідносити знаряддя праці з професіями та предметами - результатами праці. Формування свідомого виконання мовленнєвих дій: розкриття теми висловлювання, знаходження основної думки, систематизація матеріалу, побудова матеріалу у певній формі, з отриманням логічної послідовності. Формування вмінь співвідносити окремі предмети, знаряддя праці з професією за схемою: професія - знаряддя праці. Розвиток описового мовлення.	Робота зі схемою: професія - знаряддя праці. Складання текстів.
10	Овочі. Фрукти. Ягоди. Розрізнення овочів, фруктів, ягід за смаком та запахом. Як ростуть ягоди. Які вітаміни дають овочі, фрукти, ягоди, їх користь для організму людини.	Формування вмінь розрізняти ягоди, овочі, фрукти, їх основні ознаки, групування за певними сенсорними еталонами. Формування дій спільного використання дотику і залишкового зору, а також використання інших збережених аналізаторів при обстеженні предметів (обстеження на полісенсорній основі). Розвиток описового, коментуючого мовлення.	Дидактичні ігри: «Впізнай за смаком (запахом)». Обстеження натуральних об'єктів, муляжів.  Вправи на співвіднесення, групування об'єктів за

			приналежністю. Ботанічне лото.
20	<p>Рослини. Дерева, кущі, трав'янисті рослини. Будова рослин. Умови життя та росту рослин. Довкілля рослин. Охорона рослин. Лікарські рослини. Червонокнижні рослини нашого краю. Рослини- символи України. Рослини луків. Рослини водойм. Квіти. Квіти твоєї місцевості Первоцвіти. Однорічні та багаторічні рослини. Плоди і насіння. Як зберігати в домашніх умовах плоди і насіння. Складання текстів описового характеру про рослини (квіти).</p>	<p>Формування різних способів запам'ятовування (на основі плану, інструкції, алгоритму дії, компонування смислового каркасу, встановлення причинно-наслідкових зв'язків, класифікації тощо). Формування видових і родових понять. Формування вмінь розрізняти рослини за будовою, їх основні ознаки, групування за певними сенсорними еталонами. Формування вмінь обстеження, опису, розповіді, промовляння своїх дій.</p>	<p>Вправи на співвіднесення, групування рослин за принадлежністю. Робота з гербарієм, рельєфними малюнками, штучними та натуральними квітами. Ботанічне лото. Експерсія до Ботанічного саду.</p>
8	<p>Ліс. Рослини лісу. Охорона лісу. Звуки лісу. Правила поведінки в лісі. Гриби: їстівні та отруйні. Правила збирання грибів.</p>	<p>Формування уявлень про ліс, звуки лісу. Формування правил поведінки в лісі. Формування уявлень про їстівні та отруйні гриби, правила їх збирання.</p>	<p>Експерсія до лісу. Робота з муляжами, малюнками грибів. Дидактична гра: «Збираємо гриби».</p>
10	<p>Тварини. Довкілля тварин. Звуки, які видають тварини. Червонокнижні тварини нашого краю. Тварини водойм. Екзотичні тварини. Сезонні зміни в житті тварин. Складання текстів описового характеру про тварин.</p>	<p>Формування вмінь розпізнавати тварин своєї місцевості, ознайомлення з тим, чим і як вони живляться, де живуть, як пересуваються, з особливостями пристосування до умов середовища. Підведення до розуміння єдності природи, взаємозв'язків між рослинами і тваринами. Формування видових і родових понять. Формування вмінь обстеження, опису, розповіді, промовляння своїх дій. Формування різних способів запам'ятовування (на основі плану, інструкції, алгоритму дії, встановлення причинно-наслідкових зв'язків,</p>	<p>Обстеження чуцел тварин, іграшок, читання рельєфних малюнків та зображень тварин. Слухання аудіозаписів звуків, які видають тварини, казок, оповідань, наукових статей про тварин. Перегляд наукових відеофільмів, мультфільмів про тварин. Ліплення з пластиліну, малювання тварин, словесне малювання. Ігри на перевтілення. Зоологічне лото.</p>

		класифікації тощо).	Екскурсія до зоопарку.
6	Комахи. Довкілля комах. Звуки, які видають комахи. Сезонні зміни в житті комах.	Формування вмінь обстеження, опису, розповіді, промовляння своїх дій. Формування вміння розпізнавати комах, знайомити з тим, чим і як вони живляться, де живуть, як пересуваються. Формування уявлення про особливості пристосування до умов середовища, сезонні зміни в житті комах.	Читання рельєфних малюнків та зображень комах. Слухання аудіозаписів звуків, які видають комахи, казок, оповідань, наукових статей про комах. Перегляд наукових відеофільмів, мультфільмів про комах. Ліплення з пластиліну, малювання комах, словесне малювання. Ігри на перевтілення. Зоологічне лото.
10	Птахи. Довкілля птахів. Перелітні, осілі птахи. Птахи нашого краю. Червонокнижні птахи нашого краю. Сезонні зміни в житті птахів. Звуки, які видають птахи. Складання текстів описового характеру про птахів.	Формування вміння розпізнавати птахів своєї місцевості, знайомити з тим, чим і як вони живляться, де живуть, як пересуваються. Формування видових і родових понять. Формування уявлення про особливості пристосування до умов середовища. Формування вмінь обстеження, опису, розповіді, промовляння своїх дій. Підведення до розуміння єдності природи, взаємозв'язків в природі. Формування різних способів запам'ятовування (на основі плану, інструкції, алгоритму дії, встановлення причинно-наслідкових зв'язків, класифікації тощо).	Обстеження чучел птахів, іграшок, читання рельєфних малюнків та зображень птахів. Слухання аудіозаписів звуків, які видають птахи, казок, оповідань, наукових статей про птахів. Перегляд наукових відеофільмів, мультфільмів про птахів. Ліплення з пластиліну, малювання птахів, словесне малювання. Ігри на перевтілення. Зоологічне лото.
4	Риби. Довкілля риб. Сезонні зміни в житті риб.	Формування уявлень про будову тіла риб, знайомити з тим, чим і як вони живляться, де живуть, як пересуваються, усунування вербалізму, схематичності, узагальненості раніше сформованих уявлень. Формування уявлення про особливості пристосування до умов середовища, сезонні зміни в житті риб.	Обстеження чучел риб, іграшок, читання рельєфних малюнків та зображень риб. Слухання казок, оповідань, про риб. Перегляд наукових відеофільмів, мультфільмів про риб. Ліплення з пластиліну, схематичне зображення риб, словесне

		Формування вмінь обстеження, опису, розповіді, промовляння своїх дій.	малювання.
12	Міміка, пантоміміка, жести, пластика. Робота зі схематичним зображенням обличчя. Настрій. Емоції. Робота з масками, які відображають настрої та емоційний стан людини. Мімічне відтворення різноманітних емоційних станів. Визначення за інтонацією голосу настрою людини. Поза. Постава. Пластика. Основи мистецтва перевтілення.	Формування вмінь управляти своїми емоціями за допомогою релаксаційних вправ. Подолання амімічності. Формування вмінь визначати різні види міміки за допомогою масок. Формування правильного положення м'язів обличчя під час усмішки, суму, здивування, незадоволення. Формування вмінь визначати настрої людини за інтонацією. Формування правильної постави.	Інсценування казок, ситуацій. Вправи на виконання жестів. Мімічні вправи. Моделювання життєвих ситуацій.  Прослуховування та інсценування казок з використанням масок. Створення „живих” картин, інсценізація кадрів мультфільмів.
6	Види мистецтва. Поняття «художній смак». Види закладів культурно-мистецького призначення. Театр. Кінотеатр. Музеї.	Формування уявлень про види мистецтва. Формування поняття «художній смак». Знайомство із закладами культурно - мистецького призначення. Формування вмінь використання всіх збережених аналізаторів під час відвідування закладів культурно - мистецького призначення. Розвиток художнього, естетичного смаку, розширення кругозору.	Екскурсія до театру. Екскурсія до кінотеатру. Екскурсія до музею.
2	Резерв		

### На кінець навчального року учні повинні:

- спільно використовувати всі органи чуттів для здобуття сенсорної інформації про предмети і об'єкти навколишньої дійсності;
- виділяти частини предмета, ототожнювати їх з різними формами;
- аналізувати взаємовідносини між частинами предмета;
- описувати основні якості і властивості предмета (колір, величину, форму, характер поверхні, фактуру тощо);
- розпізнавати й називати прості геометричні фігури, основні складові частини будови рослин, птахів, тварин, риб, комах;
- розрізняти, порівнювати, групувати, класифікувати, описувати рослини, тварин, птахів, комах, усвідомлювати їх значення в природі;
- уміти визначати видові і родові поняття;
- уміти оперувати поняттями в самостійній діяльності;
- уміти працювати за планом, інструкцією, алгоритмом;

- уміти орієнтуватися в предметах найближчого оточення, розрізнити близькі предмети, що становлять видові поняття, використовувати предмети за призначенням в практичній діяльності, уміти групувати;
- вміти співвідносити знаряддя праці з професіями та предметами - результатами праці, окремі предмети, знаряддя праці з професією за схемою: професія - знаряддя праці;
- свідомо виконувати мовленнєві дії: розкривати тему висловлювання, знаходити основну думку, систематизувати матеріал, будувати матеріал у певній формі, з отриманням логічної послідовності;
- встановлювати послідовність подій в часі, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між явищами, подіями, ситуаціями;
- визначати час за годинником з точністю до години;
- розпізнавати грошові одиниці (монети), розкласти їх за номіналом;
- розпізнавати геометричні фігури у просторі та їх елементи; співвідносити образ геометричної фігури з об'єктами навколишньої дійсності, аналізувати основну форму, її взаємозв'язок з частинами;
- уміти оперувати поняттями в самостійній діяльності;
- складати тексти описового характеру;
- уміти читати і правильно розуміти рельєфний малюнок, співвідносити його з природою;
- уміти працювати з натуральною та зображувальною наочною, співставляти її;
- уміти моделювати та конструювати за зразком;
- намагатися розрізнити емоційні стани по зовнішніх немовних проявах;
- намагатися використовувати немовні засоби спілкування (міміку, пантоміміку) для вираження емоційних станів (радість, смуток, здивування) в різних ситуаціях, різних видах діяльності і в поведінці;
- намагатися управляти своїми емоціями за допомогою релаксаційних вправ;
- уміти використовувати вправи на релаксацію очних м'язів, зняття статичної напруги, активізацію та укріплення зору.

**3 клас**  
**140 годин (4 год. на тиждень)**

<b>К-ть год.</b>	<b>Тема</b>	<b>Спрямованість корекційно-розвиткової роботи</b>	<b>Вправи</b>
4	Обстеження дітей. Складання діагностичних карт.	Виявлення рівня сформованості когнітивного розвитку, психічних процесів, зорової функції, мовного розвитку учнів.	Вправи і завдання на виявлення рівня сформованості когнітивного розвитку, психічних процесів, зорової функції, мовного розвитку учнів.
3	Розвиток дрібної моторики. Пальчикова гімнастика.	Розвиток дрібної моторики, координації рухів. Формування ручного самоконтролю. Розвиток диференційованих рухів пальців.	Ліплення з пластиліну. Вправи пальчикової гімнастики. Пальчикові ігри.

2	Розвиток зору. Офтальмогімнастика. Офтальмотренажери.	Формування вміннь долати недоліки функцій зору. Формування вміння використовувати вправи на релаксацію очних м'язів, зняття статичної напруги, активізацію та укріплення зору.	Вправи-офтальмотренажери, масаж, «пальмінг», йога для очей, офтальмогімнастика.
6	Прийоми обстеження предметів та натуральних об'єктів. Алгоритм обстеження. Обстеження предметів різної модальності. Алгоритм обстеження. Групування предметів за класифікаційними групами.	Формування свідомого виконання розумових дій (аналіз, синтез, класифікація, узагальнення, порівняння) у межах роботи з навчальним матеріалом. Формування поняття про умови завдання. Формування поняття про спосіб виконання завдання. Формування вміннь обстежувати предмети за допомогою дотику та збереженого зору за алгоритмом, виділяти істотні ознаки предметів, визначати розмір, форму, просторове розташування предметів. Формування поняття про оцінювання результату виконаної роботи. Формування свідомого використання культури дотикової роботи у процесі дій з об'єктами навколишньої дійсності. Формування різних способів запам'ятовування (на основі плану, інструкції, алгоритму дії, компонування смислового каркасу, встановлення причинно-наслідкових зв'язків, класифікації тощо).	Вправи на обстеження натуральних об'єктів, моделей, муляжів.
4	Що з чого зроблено. Співвіднесення предметів з їх первинними матеріалами. Групування предметів за матеріалами.	Формування, конкретизація та удосконалення уявлень про предмети навколишньої дійсності; усунення вербалізму, схематичності, узагальненості раніше сформованих уявлень. Формування вміннь класифікації, групування предметів за матеріалами.	Вправління в обстеженні предметів навколишньої дійсності. Дидактичні ігри: «З чого це зроблено?», «Відбери предмети».
7	Геометричні фігури. Об'ємні геометричні тіла. Графічне зображення геометричних	Розвиток вміння знаходити відповідність між площинними зображеннями та об'ємними геометричними тілами, їх назвами.	Ігри з геометричним конструктором, конструктором Лего.



	фігур. Моделювання з геометричних фігур та об'ємних тіл.	Удосконалення вміння визначати форму предметів в оточуючій дійсності. Розвиток абстрактного, логічного мислення, творчого сприйняття та уяви. Формування винахідницьких вмінь.	Виготовлення геометричних фігур ті об'ємних тіл з пластиліну, дроту, паперу.
6	Графічне зображення предметів. Співвіднесення предметів з їх графічним зображенням. Схематичне зображення предметів. Читання схем. Правила читання схем.	Формування умінь і навичок графічного зображення предметів. Формування поняття про результат та процес діяльності шляхом використання схеми. Формування умінь співвіднесення натуральних об'єктів із графічними зображеннями. Формування умінь усвідомлено сприймати інструкцію, утримувати її в пам'яті, виконувати.	Схематичне зображення предметів на приладі «Школяр», приладі Семевського. Читання різноманітних схем та схематичних зображень предметів.
4	Порівняльний опис предметів. Складання плану порівняльного опису предметів. Складання порівняльного опису предметів за планом.	Розвиток дотикового сприймання, прийомів дотикового розрізнення та порівняння предметів за сенсорними еталонами (форма, розмір, будова, фактура поверхні), за контурними обрисами. Формування умінь усвідомлено сприймати інструкцію, утримувати її в пам'яті, виконувати. Закріплення й збагачення уявлень про форму, будову, розмір предметів.	Вправи на обстеження предметів різної модальності. Дидактичні ігри з використанням предметів різної модальності.
4	Інструментальне обстеження предметів. Алгоритм обстеження.	Формування вмінь та навичок інструментального обстеження предметів (за допомогою грифеля, голки, ножиць, язика). Формування стереотипу дій при обстеженні за допомогою інструментального дотику.	Вправи з нанизування в різних комбінаціях намистинок, які відрізняються розміром, формою, кольором, бісероплетіння, плетіння браслетів. Вправи на порівняння предметів за допомогою язика, ножиць.
11	Звуки, запахи, смаки, кольори. Розпізнавання звуків навколишньої дійсності. Розпізнавання запахів. Розрізнення кольорів. Смакові відчуття. Обстеження предметів на полісенсорній основі.	Корекція сенсорних функцій. Формування дій спільного використання всіх органів чуттів для здобуття сенсорної інформації про предмети і об'єкти навколишньої дійсності. Розвиток уявлень про різноманітність кольорів, запахів і звуків природних об'єктів. Розвиток дотикового сприймання, прийомів	Дидактичні ігри: «Впізнай за звуком (смаком, запахом, кольором)». Слухання аудіозаписів різноманітних звуків. Ігри з конструктором, мозаїкою, пластиліном, тістом, фарбами.

		дотикового розрізнення та порівняння предметів за сенсорними еталонами, за контурними обрисами. Формування умінь використовувати слух, дотик, залишковий зір, кінестетичні відчуття під час роботи з наочним і дидактичним матеріалом.	
17	Рослини. Ознаки рослин. Будова рослин. Схематичне зображення рослин. Види рослин. Розмноження рослин. Пристосування рослин до різних природних умов. Лікарські рослини Охорона рослин. Червонокнижні рослини нашого краю. Незвичайні рослини нашої планети. Довкілля рослин. Рослини в житті людини. Значення рослин у природі. Легенди про рослини. Складання плану опису квіткової рослини. Складання опису квіткової рослини за планом.	Формування різних способів запам'ятовування (на основі плану, інструкції, алгоритму дії, компонування смислового каркасу, встановлення причинно-наслідкових зв'язків, класифікації тощо). Формування видових і родових понять. Розвиток вмінь розрізняти, порівнювати, групувати, класифікувати, описувати рослини, усвідомлювати їх значення в природі та житті людини. Формування вмінь схематично зображувати рослини.	Вправи на співвіднесення, групування рослин за приналежністю. Робота з гербарієм, рельєфними малюнками, штучними та натуральними квітами. Ботанічне лото. Прослуховування казок, оповідань, легенд про рослини. Перегляд наукових відеофільмів про рослини. Експерсія до лісу.
24	Тварини. Різноманітність тварин. Тварини в житті людини. Звірі. Будова тіла звірів. Групи звірів. Рослинноїдні звірі. Умови життя рослиноїдних звірів. Хижі звірі. Умови життя хижаків. Ланцюги живлення. Довкілля тварин. Значення тварин у природі. Легенди про тварин. Порівняння тварин. Складання описових розповідей про тварин. Охорона зникаючих тварин. Червонокнижні тварини нашого краю. Заповідники. Заповідники нашого краю.	Формування вмінь розпізнавати тварин своєї місцевості. Формування уявлень про групи тварин. Формування уявлень про будову тіла звірів, усунення вербалізму, схематичності, узагальненості раніше сформованих уявлень. Формування видових і родових понять. Формування дій спільного використання всіх органів чуттів для здобуття сенсорної інформації про тварин. Розвиток вмінь обстеження, опису, розповіді, промовляння своїх дій. Формування свідомого виконання розумових дій. Розкриття значення тварин у природі.	Обстеження чуцел тварин, іграшок, читання рельєфних малюнків та зображень тварин. Слухання аудіозаписів звуків, які видають тварини, казок, оповідань, легенд, наукових статей про тварин. Перегляд наукових відеофільмів, мультфільмів про тварин. Ліплення з пластиліну, малювання тварин, словесне малювання. Ігри на перевтілення. Зоологічне лото. Експерсія до зоопарку (тваринницької ферми).

16	Риби. Життя риб. Будова тіла риб. Схематичне зображення риби. Кісткові риби. Хрящові риби. Як риби пристосовуються до життя. Незвичайні риби. Охорона риб. Браконьєрство. Акваріумні риби. Довкілля риб. Значення риб у природі. Порівняння риб. Складання описових розповідей про риб.	Формування уявлень про будову тіла риб, суттєві ознаки, види, способи пристосування до життя, значення риб у природі. Розвиток вмінь розрізняти, порівнювати, групувати, класифікувати, описувати риб, усвідомлювати їх значення в природі та житті людини. Формування вмінь схематично зображувати риб. Розвиток вмінь обстеження, опису, розповіді, промовляння своїх дій. Формування різних способів запам'ятовування.	Обстеження чучел риб, іграшок, читання рельєфних малюнків та зображень риб. Слухання казок, оповідань, про риб. Перегляд наукових відеофільмів, мультфільмів про риб. Ліплення з пластиліну, схематичне зображення риб, словесне малювання.
5	Комахи. Особливості будови комах. Різноманітність комах. Звуки, які видають комахи. Значення комах в природі. Складання описової розповіді про комаху.	Формування уявлень про будову тіла комах, суттєві ознаки, види, способи пристосування до життя, значення в природі. Розвиток вмінь обстеження, опису, розповіді, промовляння своїх дій. Формування видових і родових понять. Розвиток вмінь розрізняти, порівнювати, групувати, класифікувати, описувати комах, усвідомлювати їх значення в природі та житті людини.	Читання рельєфних малюнків та зображень комах. Слухання аудіозаписів звуків, які видають комахи, казок, оповідань, наукових статей про комах. Зоологічне лото. Перегляд наукових відеофільмів, мультфільмів про комах. Ліплення з пластиліну, малювання комах, словесне малювання. Ігри на перевтілення.
3	Різноманіття рослинного і тваринного світу рідного краю.	Розширення уявлень про різноманіття рослинного і тваринного світу рідного краю. Формування розуміння єдності природи, взаємозв'язків між рослинами і тваринами.	Екскурсія до музею природи.
2	Професії. Знаряддя праці.	Розширення уявлень про різноманітність професій, формування вміння доводити правильність співвіднесення окремих предметів, знарядь праці з професією за схемою: професія- знаряддя праці.	Читання оповідань, віршів про людей різних професій; Виготовлення моделей деяких знарядь праці з пластиліну, паперу, пластику.
2	Грошові одиниці. Розрізнення монет і купюр.	Формувати вміння розрізняти грошові одиниці (монети і купюри), визначати їх номінал.	Дидактичні ігри: «Магазин», «Аптека», «В касі».
2	Визначення часу за годинником.	Уточнення знань про співвідношення одиниць часу. Удосконалення вмінь визначати час за годинником.	Виготовлення макета годинника. Задачі на визначення часу за годинником.

11	Міміка, пантоміміка, жести, пластика. Робота зі схематичним зображенням обличчя. Настрій. Емоції. Робота з масками, які відображають настрої та емоційний стан людини. Мімічне відтворення різноманітних емоційних станів. Загальноприйняті жести. Пози. Постава. Пластика. Основи мистецтва перевтілення.	Формування вмінь управляти своїми емоціями за допомогою релаксаційних вправ. Формування правильного положення м'язів обличчя під різних емоційних станів. Формування правильної постави. Збагачення уявлень про настрій та його вплив на здоров'я людини. Розвиток емоційної сфери, мислення на основі формування вмінь розпізнавати і визначати позитивні та негативні почуття. Подолання амімічності.	Інсценування казок, ситуацій. Вправи на виконання жестів. Мімічні вправи. Моделювання життєвих ситуацій. Прослуховування та інсценування казок з використанням масок. Створення „живих” картин, інсценізація кадрів мультфільмів.
5	Види мистецтва. Заклади культурно-мистецького призначення. Театр. Цирк. Музеї.	Розширення та уточнення знань про види мистецтва. Знайомство із закладами культурно - мистецького призначення. Формування вмінь використання всіх збережених аналізаторів під час відвідування закладів культурно - мистецького призначення. Розвиток художнього, естетичного смаку, розширення кругозору	Експерсія до театру. Експерсія до цирку. Експерсія до музею.
2	Резерв		

### На кінець навчального року учні повинні:

- уміти висловлювати свою думку на основі використання системи сенсорних еталонів як оцінюючих засобів;
- спільно використовувати всі органи чуттів для здобуття сенсорної інформації про предмети і об'єкти навколишньої дійсності;
- уміти визначати видові і родові поняття;
- уміти оперувати поняттями в самостійній діяльності;
- уміти працювати за планом, схемою, інструкцією, алгоритмом;
- уміти розпізнавати і називати прості об'ємні геометричні форми (куб, циліндр, конус, куля), основні складові частини будови птахів, тварин, людини, риб, комах;
- розрізняти, порівнювати, групувати, класифікувати, описувати рослини, тварин, птахів, комах, риб, усвідомлювати їх значення в природі;
- розрізняти, порівнювати, групувати, класифікувати, описувати рослини, тварин, птахів, комах, усвідомлювати їх значення в природі;
- вміти знаходити відповідність між площинними зображеннями та об'ємними геометричними тілами, їх назвами;
- уміти визначати форму предметів в оточуючій дійсності;
- розрізняти грошові одиниці (монети і купюри), визначати їх номінал;

- свідомо виконувати мовленнєві дії: розкривати тему висловлювання, знаходити основну думку, систематизувати матеріал, будувати матеріал у певній формі, з отриманням логічної послідовності;
- встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між явищами, подіями, ситуаціями;
- визначати час за годинником;
- уміти інструментально обстежувати предмети (за допомогою грифеля, голки, ножиць, язика);
- уміти графічно зображувати прості предмети;
- уміти користуватись у роботі схемами, таблицями, планом;
- уміти співвідносити натуральні об'єкти із графічними зображеннями;
- уміти обстежувати предмети за допомогою дотику та збереженого зору за алгоритмом, виділяти істотні ознаки предметів, визначати розмір, форму, просторове розташування предметів;
- критично оцінювати результат виконаної роботи, здійснювати самоконтроль;
- свідомо використовувати культуру дотикової роботи у процесі дій з об'єктами навколишньої дійсності;
- складати тексти описового характеру;
- уміти читати і правильно розуміти рельєфний малюнок, співвідносити його з натурою;
- вміти працювати з натуральною та зображувальною наочною, співставляти її;
- уміти моделювати та конструювати за власним задумом;
- уміти планувати свою діяльність;
- уміти розрізняти емоційні стани по зовнішніх немовних проявах;
- уміти використовувати немовні засоби спілкування (міміку, пантоміміку) для вираження емоційних станів в різних ситуаціях, різних видах діяльності і в поведінці;
- намагатися управляти своїми емоціями за допомогою релаксаційних вправ;
- уміти використовувати вправи на релаксацію очних м'язів, зняття статичної напруги, активізацію та укріплення зору.

**4 клас**  
**140 годин (4 год. на тиждень)**

К – ть год.	Тема	Спрямованість корекційно-розвиткової роботи	Вправи
4	Обстеження дітей. Складання діагностичних карт.	Виявлення рівня сформованості когнітивного розвитку, психічних процесів, зорової функції, мовного розвитку учнів.	Вправи і завдання на виявлення рівня сформованості когнітивного розвитку, психічних процесів, зорової функції, мовного розвитку учнів.
4	Розвиток дрібної моторики. Самомасаж рук.	Розвиток дрібної моторики, координації рухів. Формування вміння робити самомасаж рук.	Пальчикова гімнастика. Масаж рук.

		Удосконалення ручного самоконтролю.	
2	Розвиток зору. Офтальмогімнастика. Офтальмотренажери	Удосконалення вміння долати недоліки функцій зору. Автоматизація вмінь використовувати вправи на релаксацію очних м'язів, зняття статичної напруги, активізацію та укріплення зору.	Вправи-офтальмотренажери, масаж, «пальмінг», йога для очей, офтальмогімнастика.
8	Що таке закони розумових дій (аналіз, синтез, класифікація, порівняння, абстрагування, моделювання, планування). Планування своєї діяльності. Моделювання різноманітних життєвих ситуацій.	Формування свідомого виконання розумових дій (аналіз, синтез, класифікація, узагальнення, порівняння, моделювання, абстрагування, планування) у межах роботи з навчальним матеріалом. Удосконалення різних способів запам'ятовування (на основі плану, інструкції, алгоритму дії, komponування смислового каркасу, встановлення причинно-наслідкових зв'язків, класифікації тощо); Удосконалення вмінь програмувати свою діяльність. Формування вміння переносити наявні знання і практичні навички в нові умови і ситуації.	Ігри та вправи на формування свідомого виконання розумових дій.
2	Грошові одиниці. Розрізнення монет і купюр.	Закріплення вміння розрізнити грошові одиниці, визначати їх номінал.	Дидактичні ігри з використанням грошових одиниць.
10	Звуки, запахи, смаки, кольори. Розпізнавання звуків навколишньої дійсності. Розпізнавання запахів. Розрізнення кольорів. Смакові відчуття.	Корекція сенсорних функцій. Формування дій спільного використання всіх органів чуттів для здобуття сенсорної інформації про предмети і об'єкти навколишньої дійсності.	Дидактичні ігри: «Впізнай за звуком (смаком, запахом, кольором)». Слухання аудіозаписів різноманітних звуків. Ігри з конструктором, мозаїкою, пластиліном, тістом, фарбами.
6	Обстеження предметів на полісенсорній основі.	Формування свідомого використання культури дотикової роботи у процесі дій з об'єктами навколишньої дійсності. Розвиток дотикового сприймання, прийомів дотикового розрізнення та порівняння предметів за сенсорними еталонами, за контурними обрисами.	Ігри та вправи на обстеження предметів та натуральних об'єктів найближчого оточення.

		Закріплення й збагачення уявлень про форму, будову, розмір предметів. Вдосконалення вмінь переносити наявні знання і практичні навички на вивчення інших предметів. Спонування учнів до активних дій практичного характеру з метою упорядкування процесу сприйняття, збагачення сенсорного досвіду.	
6	Інструментальне обстеження предметів. Алгоритм обстеження.	Закріплення навичок інструментального обстеження (за допомогою грифеля, голки, ножиць, язика). Автоматизація стереотипу дій при обстеженні за допомогою інструментального дотику. Формування умінь усвідомлено сприймати інструкцію, утримувати її в пам'яті, виконувати.	Вправи з нанизування намистин, бісероплетіння, плетіння браслетів. Вправи на порівняння предметів за допомогою язика, ножиць.
6	Геометричні фігури та об'ємні тіла. Моделювання з геометричних фігур та об'ємних тіл.	Уточнення та закріплення уявлень про геометричні фігури, конкретизація понять про об'ємні тіла. Вдосконалення навичок моделювання. Розвиток творчої уяви, абстрактного мислення.	Ігри з геометричним конструктором, конструктором Лего. Моделювання з геометричних фігур і об'ємних тіл. Моделювання з пластиліну, дроту, паперу.
6	Схеми. Таблиці.	Формування поняття про результат та процес діяльності шляхом використання схеми. Вдосконалення навичок виконання словесних інструкцій, роботи зі схемами, таблицями. Вдосконалення самостійності, вміння працювати за зразком. Вдосконалення самоконтролю рухів. Спонування учнів до активних дій практичного характеру з метою упорядкування процесу сприйняття, збагачення сенсорного досвіду.	Читання та складання таблиць, схем.
10	Використання знайомих предметів у нових ситуаціях, нових умовах. Поєднання окремих елементів і предметів в одну композицію. Дзеркальне відображення предметів,	Формування просторових уявлень про складні для безпосереднього сприймання об'єкти. Вдосконалення навичок адекватного використання власного сенсорного досвіду. Автоматизація вміння бачити нові функції вже	Вправи на моделювання, конструювання, винахідництво.

	порівняння з дійсністю.	знайомого об'єкта, доводити до реалізації нового задуму в творчій конструктивній діяльності, словесно оформлювати свій задум і результат творчості. Спонування учнів до активних дій практичного характеру з метою упорядкування процесу сприйняття, збагачення сенсорного досвіду.	
6	Рослини. Різноманітність рослин. Загальні ознаки рослин. Довкілля рослин. Значення рослин в природі. Порівняння рослин. Складання описових розповідей про рослини.	Корекція, розширення та уточнення уявлень про рослини. Формування видових і родових понять. Удосконалення вмінь розрізняти, порівнювати, групувати, класифікувати, описувати рослини, усвідомлювати їх значення в природі та житті людини. Удосконалення різних способів запам'ятовування. Вдосконалення мовлення, в тому числі вміння описувати, складати розповідь.	Вправи на співвіднесення, групування рослин за приналежністю. Робота з гербарієм, рельєфними малюнками, штучними та натуральними квітами. Прослуховування казок, оповідань, легенд про рослини. Перегляд наукових відеофільмів про рослини.
6	Тварини. Різноманітність тварин. Загальні ознаки тварин. Довкілля тварин. Значення тварин у природі. Порівняння тварин. Складання описових розповідей про тварин.	Корекція, розширення та уточнення уявлень про тварин. Формування вміння розпізнавати тварин за певними ознаками. Усування вербалізму, схематичності, узагальненості раніше сформованих уявлень. Формування видових і родових понять. Удосконалення вмінь розрізняти, порівнювати, групувати, класифікувати, описувати тварин, усвідомлювати їх значення в природі та житті людини. Удосконалення дій спільного використання всіх органів чуттів для здобуття сенсорної інформації про тварин. Удосконалення свідомого виконання розумових дій, навичок обстеження, промовляння своїх дій. Вдосконалення мовлення, в тому числі вміння описувати, складати розповідь.	Обстеження чукул тварин, іграшок, читання рельєфних малюнків та зображень тварин. Слухання аудіозаписів звуків, які видають тварини, казок, оповідань, наукових статей про тварин. Перегляд наукових відеофільмів, мультфільмів про тварин. Ліплення з пластиліну, малювання тварин, словесне малювання. Ігри на перевтілення. Зоологічне лото.



10	<p>Птахи. Будова тіла птахів. Види птахів. Порівняння птахів. Довкілля птахів. Звуки, які видають птахи. Складання опису птаха. Охорона птахів. Червонокнижні птахи нашого краю. Роль птахів у природі та житті людини.</p>	<p>Корекція, розширення та уточнення уявлень про птахів. Формування просторових уявлень про складні для безпосереднього сприймання об'єкти. Формування видових і родових понять. Удосконалення вмінь розрізняти, порівнювати, групувати, класифікувати, описувати птахів, усвідомлювати їх значення в природі та житті людини. Удосконалення навичок обстеження, промовляння своїх дій. Вдосконалення та розвиток мовлення, в тому числі вміння описувати, складати розповідь.</p>	<p>Обстеження чучел птахів, іграшок, читання рельєфних малюнків та зображень птахів. Слухання аудіозаписів звуків, які видають птахи, казок, оповідань, наукових статей про птахів. Перегляд наукових відеофільмів, мультфільмів про птахів. Ліплення з пластиліну, малювання птахів, словесне малювання. Ігри на перевтілення. Зоологічне лото.</p>
10	<p>Комахи. Будова тіла комах. Види комах. Порівняння комах. Довкілля комах. Звуки, які видають комахи. Роль комах у природі та житті людини. Складання опису комахи. Експерсія в природу.</p>	<p>Корекція, розширення та уточнення уявлень про комах. Удосконалення вмінь розрізняти, порівнювати, групувати, класифікувати, описувати комах, усвідомлювати їх значення в природі та житті людини. Удосконалення навичок обстеження, промовляння своїх дій. Удосконалення різних способів запам'ятовування (на основі плану, інструкції, алгоритму дії, компонування смислового каркасу, встановлення причинно-наслідкових зв'язків, класифікації тощо); Вдосконалення мовлення, в тому числі вміння описувати, складати розповідь.</p>	<p>Читання рельєфних малюнків та зображень комах. Слухання аудіозаписів звуків, які видають комахи, казок, оповідань, наукових статей про комах. Перегляд наукових відеофільмів, мультфільмів про комах. Ліплення з пластиліну, малювання комах, словесне малювання. Ігри на перевтілення. Зоологічне лото.</p>
20	<p>Людина. Організм людини. Система органів тіла людини, їх значення. Опорно-рухова система. Травна система. Дихальна система. Кровоносна система. Нервова система. Шкіра. Мозок. Органи чуття. Інтуїція. Скриті можливості людини.</p>	<p>Формувати уявлення про частини власного тіла, їх призначення, можливості людського організму, про систему органів тіла людини. Удосконалення навичок обстеження, промовляння своїх дій. Удосконалення різних способів запам'ятовування (на основі плану, інструкції, алгоритму дії,</p>	<p>Обстеження муляжів та моделей органів тіла, скелету людини. Вправи на співвіднесення рельєфних зображень з натуральними об'єктами. Тести на виявлення рис характеру та типу темперамента.</p>

	Основи психології. Характер і темперамент.	компонування смислового каркасу, встановлення причинно-наслідкових зв'язків, класифікації тощо). Розвиток інтуїції.	Ігри на розвиток інтуїції.
4	Професії. Знаряддя праці.	Розширення уявлень про різноманітність професій. Виховання поваги до людської праці.	Дидактичні ігри типу: «Я-будівельник», «Я-учитель».
4	Звідки до нас речі прийшли.	Розширення уявлень про предмети та об'єкти навколишньої дійсності, зроблені руками людини. Виховування бережливого ставлення до речей, поваги до людської праці. Вдосконалення мовлення, в тому числі вміння описувати, складати розповідь.	Ліплення з пластиліну, тіста. Конструювання з паперу, пластику. Експерсія до хлібозаводу (книжкової фабрики тощо).
8	Міміка, пантоміміка, жести, пластика. Настрій. Емоції. Загальноприйняті жести. Робота з масками, які відображають настрої та емоційний стан людини. Мімічне відтворення різноманітних емоційних станів. Пози. Постава. Пластика. Основи мистецтва перевтілення.	Розвиток навичок спілкування, пробудження інтересу до творчого самовираження. Вироблення вміння бачити зв'язок між еталонами немовленнєвих засобів спілкування та власною поведінкою. Навчання будувати стосунки та взаємодіяти як із незрячими людьми, так і зі зрячими. Розвиток уміння контролювати свої почуття. Удосконалення вмінь управляти своїми емоціями за допомогою релаксаційних вправ. Подолання амімічності.	Інценування п'єс, ситуацій. Вправи на виконання жестів. Моделювання життєвих ситуацій. Прослуховування та інценування п'єс з використанням масок. Створення „живих” картин, інценування кадрів мультфільмів.
6	Види мистецтва (образотворче, скульптура, архітектура).	Розширення та уточнення знань про види мистецтва. Знайомство із закладами культурно - мистецького призначення. Удосконалення вмінь використання всіх збережених аналізаторів під час відвідування закладів культурно - мистецького призначення. Розвиток художнього, естетичного смаку, розширення кругозору.	Експерсія пам'ятками архітектури міста.
2	Резерв		

**На кінець навчального року учні повинні:**

- уміти висловлювати свою думку на основі використання системи сенсорних еталонів як оцінюючих засобів;
- спільно використовувати всі органи чуттів для здобуття сенсорної інформації про предмети і об'єкти навколишньої дійсності;

- розуміти та усвідомлено оперувати законами розумових дій (аналіз, синтез, класифікація, узагальнення, порівняння, моделювання, абстрагування, планування);
- розпізнавати й називати прості геометричні фігури та об'ємні форми, основні складові частини будови рослин, птахів, тварин, риб, комах, людини;
- розрізняти, порівнювати, групувати, класифікувати, описувати рослини, тварин, птахів, комах, усвідомлювати їх значення в природі;
- мати уявлення про частини власного тіла, їх призначення, можливості людського організму, про систему органів тіла людини;
- розрізняти грошові одиниці (монети і купюри), визначати їх номінал;
- свідомо виконувати мовленнєві дії: розкривати тему висловлювання, знаходити основну думку, систематизувати матеріал, будувати матеріал у певній формі, з отриманням логічної послідовності;
- встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між явищами, подіями, ситуаціями;
- свідомо використовувати різні способи запам'ятовування (на основі плану, інструкції, алгоритму дії, komponування смислового каркасу, встановлення причинно-наслідкових зв'язків, класифікації тощо);
- визначати час за годинником;
- уміти інструментально обстежувати предмети (за допомогою грифеля, голки, ножиць, язика);
- уміти графічно зображуваним прості предмети;
- уміти користуватись у роботі схемами, таблицями, планом, алгоритмами та власноруч складати їх;
- уміти співвідносити натуральні об'єкти із графічними зображеннями;
- критично оцінювати результат виконаної роботи, здійснювати самоконтроль;
- свідомо використовувати культуру дотикової роботи у процесі дій з об'єктами навколишньої дійсності;
- складати тексти описового характеру;
- уміти читати і правильно розуміти рельєфний малюнок, співвідносити його з натурою;
- вміти працювати з натуральною та зображувальною наочністю, співставляти її;
- уміти моделювати та конструювати за власним задумом;
- уміти планувати та програмувати свою діяльність;
- вміти переносити наявні знання і практичні навички в нові умови і ситуації;
- адекватно використовувати власний сенсорний досвід;
- намагатися бачити нові функції вже знайомого об'єкта, доводити до реалізації нового задуму в творчій конструктивній діяльності, словесно оформлювати свій задум і результат творчості;
- уміти розрізняти емоційні стани по зовнішніх немовних проявах;
- уміти використовувати немовні засоби спілкування (міміку, пантоміміку) для вираження емоційних станів в різних ситуаціях, різних видах діяльності і в поведінці;
- управляти своїми емоціями за допомогою релаксаційних вправ;
- уміти використовувати вправи на релаксацію очних м'язів, зняття статичної напруги, активізацію та укріплення зору.